

EESTI TULEVIK: MAJANDUSTEOREETILISI ASPEKTE

Vahur Kraft

■ Arvestagem reaalsust ■

Eesti tulevikust räägivad väga erinevate elualade inimesed. Ja seegi, mida nad tähtsaks peavad, on kohati vägagi erinev – isegi vastandlik. Kuid samas on erinevail vaadetel üldjuhul ka oma ühisosa. Mida suurem see on, seda kindlam on võimalus, et siit lähtudes saab asuda kujundama senisest selgemat ja laiemat arusaamist sellest, kuhu **tänane Eesti** on jõudnud ja kuhu tahab jõuda. Majandusinimesena lisaksin veel, et arvestada tuleb sedagi, **mis on ühe või teise tulevikunägemuse realiseerimise hind**. Järgmine Eesti ei saa ega tohi senisele vastanduda. Küll aga on tõsiasi, et oleme oma arengus jõudmas kvalitatiivselt uude faasi.

Erinevatest vaatepunktidest loodud Eesti-käsituste **ühisosa aluseks saavad olla üksnes tõsiasjad, mitte soovkujutelm**. Ei piisa sellest, kui me ütleme, et asjad on praegu nii, aga me tahaksime, et nad oleksid naa. Sel juhul tegeleksime (Lennart Meri terminit kasutades) sõnašamanismiga, mitte riigi tulevikuvaate kujundamisega. Me peame vastama küsimusele, **MIKS** on asjad nii, nagu nad on. Ja me peame ütleva **KUIDAS, MILLISTE VAHENDITEGA** on võimalik saavutada soovitud muutusi. Vastasel juhul jääb jutt vaid jutuks.

**Eesti-käsituste
ühisosa aluseks
saavad olla
üksnes tõsiasjad,
mitte
soovkujutelm.**

Ning veel – **ei ole mõtet midagi muuta muutmise enda pärast**. Seda enam, et mõneti levinud virisemisele vaatamata on Eestis palju asju siiski hästi tehtud. Ja seda enam, et meie üleminekuühiskonnas on stabiilsus omaette väärtus. Stabiilsuse näiteks sobib hästi juba kümme aastat püsinud Eesti kroon ja Eesti rahasüsteem, mis ei ole sugugi *Euroopast kopeeritud*, vaid on meie konkreetseid olusid

arvestades **ise valitud**. See, et meil on jätkunud tarkust ka raskematel aegadel kord valitud põhimõtteid järgida ja et meil pole ka kergematel aegadel tekkinud kiusatust *midagi veel paremat proovida*, on lõppkokkuvõttes Eesti majandusele ainult kasuks tulnud.

Niisiis, meil tuleks:

- mõelda selle üle, milline on Eestit ümbritsev maailm täna ja milliseks see kujuneb homme; mis on meie laiemas keskkonnas jäävat ja mis muutub;
- teha enese jaoks kokkuvõtte sellest, millised on olnud Eesti senised võimalused ja kuidas neid on kasutatud, st kuhu me tänaseks oleme jõudnud;
- kainelt ja emotsioonideta analüüsida, millised on Eesti reaalsed võimalused tulevikus ja kuhu me jõuda tahame.

Eesti majanduse jaoks algab lähiajal uus ja oluline arenguetapp – meie riik saab Euroopa Liidu liikmeks ja siit sugenevaid võimalusi tuleb osata ära kasutada. Kuid

me suudame seda teha vaid juhul, kui oskame arvesse võtta majandusseadusi ja maailmamajanduse üldisi arengusuundi. Allpool kõigest sellest täpsemalt.

■ Turumajandusel pole alternatiivi ■

Mõisted *turumajandus* ja *sotsialism* on tänaseks kahtlemata omandanud mõneti teistsuguse sisu, kui neil oli näiteks viiskümmend aastat tagasi. Ent küsimus, millel areng põhineb, on jäänud. Turumajandust võiks ehk vaadelda kui **üleilmset trendi, mis väärtustab majanduses tegutseja võimalikult suurt isiklikku vabadust ja isiklikku vastutust**. Samas pole kuhugi kadunud ka **vajadus allutada üksikisiku huvid mõningal määral kollektiivi, kogukonna, riigi tahtele**.

See, kuidas neid kahte suundumust ühel või teisel juhul hinnatakse, sõltub suuresti vaatepunktist. Ühel juhul on tegemist selge vastandusega – *vaba ühiskonna ja selle vaenlaste vahelise võitlusega*. Kuid teisel juhul võib rääkida ka *turujõudude kõikehävitava stiihia ja üldinimlike väärtuste vahelisest võitlusest*. Kas tasub seda vastandust üle tähtsustada? Majandusteooria alusel saab nii põhisuundumust kui ka seda katkestavat trendi väga lihtsalt selgitada.

On vaieldamatu, et **turumajandus on ühiskonna ressursside tõhusa kasutamise seisukohalt parim lahendus**. Vähemalt seni pole inimkond suutnud turumajanduse asemele midagi targemat leida. Ent tõeliselt efektiivselt toimib turumajandus ainult ideaalses maailmas. Aga tegelik maailm on ideaalist kaugel, sest:

- informatsioon ja teadmised on jaotunud ebaühtlaselt. Seda mitte ainult ühes konkreetses riigis, vaid ka geograafiliste regioonide ja kultuuride lõikes. Osa inimesi lihtsalt teab maailma asjadest rohkem, osa vähem;
- inimene on surelik – sellest tulenevalt kipub ta paratamatult pöörama rohkem tähelepanu lähiaja eesmärkidele, maksimeerima oma heaolu ega soovi arvesse võtta tulevase põlvkondi;
- mitte kõik ei soovi oma panust anda (nn *free ridersi* probleem) – kui osa inimesi võtab oma tegevuses enam arvesse pikema perioodi eesmäärke ja teeb vastavaid kulutusi, siis teine osa naudib saadud tulemusi n-ö tasuta.

Seetõttu on tulemuseks majanduskriisid, suur sotsiaalne ebavõrdsus, ebapiisav pakkumine mõnes teenuste valdkonnas (nt julgeoleku tagamine).

Läbi ajaloo on domineerinud suundumus turumajandusele, sest see on toonud kokkuvõttes kaasa nii meie kui eelnenud põlvkondade heaolu kasvu. Ent aeg-ajalt suurenevad turumajanduse probleemid sel määral, et *katkestav trend* tugevneb või hakkab isegi domineerima. On väga oluline, et selline trend ei võimenduks nii, et tulemuseks on tsivilisatsiooni ja riigi kui sellise häving. Paraku leiab näiteid niisugusest tendentsist küllaga XX sajandist – nii 70 aastat kommunistlikku režiimi Venemaal ja tema naaberriikides kui ka Hitleri võimuletulek Saksamaal on kõigile hoiatuseks. Lõpuks jääb küll paratamatult peale terve mõistus, ent probleemide lahendamise hind on liiga kõrge.

Just siinkohal tuleb mängu **riik**, kelle ülesanne on võimalust mööda korrigeerida igapäevase elu “ebatäiuslikkust”.

■ Riigi roll majanduses on muutunud ■

Riigi rolli muutumist võib pidada viimase saja viiekümne aasta olulisimaks arenguks. Selline arengusuund on olnud vääramat – riigi aktiivne roll majanduses ja ühiskonnas on vähenenud ning asendunud riigi kui kokkulepitud teenuste pakkuja rolliga. Riigiettevõtete erastamine kõikvõimalikes valdkondades üle kogu maailma on näide sellest trendist. Võib ka öelda, et paremaid tulemusi on saavutanud need riigid, kes on selle suundumusega varmamalt kaasa läinud.

Riigi peamine ülesanne on kujundada tegevuspõhimõtteid ja luua tingimusi, mitte kodaniku eest ära otsustada ja ära teha.

Üldjuhul on riik kaupade valmistajana ebaefektiivne. Riiklik omandus viib reeglina nii majandusliku kui poliitilise korruptsioonini, hindadega manipuleerimiseni, põhjustab suu-remaid tootmiskulusid.

Kas see tähendab, et riigi roll majanduses tervikuna on vähenenud? Sugugi mitte. Taandumas on vaid riigi kui inimeste ja eraettevõtete aktiivse suunaja (kui mitte öelda *segaja*) roll. Riigi eesmärk on luua tingimused turumajanduse tõhusaks toimimiseks, luua majandusele reeglid ja raamid, luua tingimused tõelise turu tekkeks neis valdkondades, kus seda riikliku või eramonopoli tõttu ei eksisteeri.

Tänane arenenud riik peaks seega pakkuma majanduse vallas järgmisi teenuseid:

- **makromajandusliku stabiilsuse ja finantsstabiilsuse tagamine** – stabiilne raha, stabiilne finantssüsteem, tasakaalus ja prognoositav eelarve. Stabiilse rahata ja stabiilsel rahal põhinevate stabiilsete hindadeta ei kasva üldine jõukus ja puudub isegi ühiskondlik stabiilsus. Ebastabiilsuse kaasnähtuste – kõrge inflatsioonitaseme, pangakrahhide ja muude vapustuste tõttu kannatab kogu ühiskond, nii keskklass kui ka vaesemad inimesed, puutumata võivad jääda vaid kõige rikkamad. Majanduse ja finantskeskkonna stabiilsuse eest suudab inimkonna teadmiste tänase taseme juures üldvastutust kanda ainult riik – seda aksiooni ei ole tänini maailmas keegi tõsiselt vaidlustada üritanud ning pole mingeid märke, et keegi seda ka lähema sajandi jooksul teha üritaks;
- **stabiilse ja arusaadava õigussüsteemi tagamine** – turg vajab toimimiseks kokkulepitud reegleid, kvaliteetne seadusloome on iga tugeva majanduse alus. Õigussüsteemi funktsioneerimist kui riigi funktsiooni on lähemas tulevikus samuti raske vaidlustada;
- **turgude toimimise soodustamine** – kes siis veel, kui mitte riik peaks hea seisma turujärelevalve ja heade tavade rakendamise eest;
- **turgude loomine** – monopolide kaotamine, erasektori võimalikult suurem kaasamine riikliku monopoli kontrolli all olevates valdkondades;
- **informatsiooni kättesaadavuse tagamine** – nii arvandmed kui riikliku poliitika arusaadavalt esitatud eesmärgid peavad olema kõigile kättesaadavad, kuid riik peab tagama ka kodanike informeerituse *maailma asjadest* laiemalt. Siinkohal võib muidugi eraldi arutleda selle üle, kui võrd – mis vormis ja millise hinna eest – peaks selle funktsiooni täitmiseks seostama riiklikku haridussüsteemi.

Kõige olulisem on aga mõista, et riigi peamine ülesanne on kujundada tegevuspõhimõtteid ja luua tingimusi, mitte kodaniku eest ära otsustada ja ära teha. Kuid selle nõude täitmine esitab muidugi nõudmisi ka kodanikule.

■ Majandusarengut otseselt mõjutavad ■ suundumused ja seosed

Kõige olulisem eeldus Eesti elujärje parandamiseks on jätkuvalt kiire ning samas ka piisavalt stabiilne majanduskasv. Majanduskasv aga sõltub kolmest põhilisest tegurist:

- kui palju tehakse investeeeringuid;
- kui palju on töäjõudu;
- milline on selle töäjõu tootlikkus ehk teisisõnu – kui tulemuslikult töäjõud investeeeringuid kasutab.

Kapitali akumulatsiooni ja investeeeringuid toetavad suundumused

Kapitali vaba liikumine ja välisinvesteeeringud on viimase kümnendi ülemaailmne trend, mis jääb püsima. Seda ei väära ka XXI sajandi alguse “masinapurustajate” – globaliseerumistvastaste liikumine. Eesti seisukohast on väga hea, et see on nii. Kiireks arenguks on riiki vaja tuua kapitali kõigest allikatest, nii välis- kui kodumaistest. Eestis on kapitali piirtootlikkus suurusjärgu võrra kõrgem kui arenenud naaberriikides ning kapitali sissevool märkimisväärselt suur. Samas on hädavajalik, et see sissevool jätkuks, sest üksnes kodumaise kapitali varal ei suuda me püsivalt kiiret majanduskasvu tagada. Kapitali jätkuva sissevoolu eelduseks on omakorda **stabiilne investeeerimiskliima.**

Kuid oluline pole ainult investeeeringute maht, vaid ka see, kuhu raha paigutatakse.

Investeeeringuid soodustab ka finantssüsteemi edasine areng. Kindel on see, et finantssüsteemi osakaal majanduse rahastamises pidevalt suureneb, isegi kui panganduse roll ei jää Eestis nii domineerivaks nagu see on praegu. See tähendab Eesti edasist lõimumist rahvusvaheliste turgudega, mis võimaldab vähemalt osal meie ettevõttele leida senisest odavamalt rahastamist nii aktsiakapitaliga kui ka laenudega.

Siit tuleneb vajadus **järgida ettevõtete juhtimisel senisest rangemaid standardeid:**

- tegevjuhtkonna ja nõukogu funktsioonid peavad olema selgelt eristatud;
- tegevjuhtkond peab tingimusteta alluma aktsionäride kontrollile;
- ettevõtte peab avaldama usaldusväärseid majandustulemusi;
- ettevõtte tegevust peab kontrollima tõeliselt sõltumatu audiitor.

Vaid nii on võimalik kaasata finantsturgudelt odavat kapitali.

Kuid oluline pole ainult investeeeringute maht, vaid ka see, kuhu raha paigutatakse.

Kui investeeering tehakse lootuses kasutada ära (kinnisvara ja muude) hindade tõusu Euroopa Liitu astumise järel, siis see tegelikku majanduse ühildumist ehk konvergenti ei taga, pigem on tegu ühildumise toimumise ootustel põhineva tarbimisega. Kui selline *ootuste tarbimine* levib, siis jääb rikkuse kasvu loovatele sektoritele vähem ressursi ja tekib oht, et makromajanduslik tasakaal saab häiritud.

Mis mõjutab töäjõu pakkumist?

Kõige olulisem töäjõu pakkumist mõjutav trend on kahtlemata **elanikkonna vananemine kõigis arenenud riikides**. Sellega seoses tõusetub kolm tähtsat küsimust:

- kuidas tagada vananeva elanikkonna vajaduste rahuldamine ehk kust võtta raha kiiresti kasvavateks pensioni-, tervishoiu- jm sotsiaalseteks kulutusteks;
- kuidas suurendada töötava elanikkonna osakaalu;
- kuidas suurendada töäjõu pakkumise elastsust, st kuidas tagada, et tööturg reageeriks võimalikult kiiresti majandusolukorra muutustele.

Elanikkonna vananemisega seotud kulused saab katta kahel viisil. Kõigepealt **peavad praegu tööeas olevad põlvkonnad säästma senisest rohkem** nii pensionideks kui meditsiinikulutusteks. Teiseks **tuleb suurendada sotsiaalkindlustus- ja tervishoiusüsteemi efektiivsust**. Riigi seisukohalt tähendab see, et ei piisa enam lähema paari aasta eelarve planeerimisest, vaid tuleb vaadata märksa pikemat perioodi. Oluline on ka **suurendada erainitsiatiivi osakaalu** – sotsiaalpoliitikas peab üha enam arvestama iga inimese individuaalseid eelistusi ja valikuid, samas tuleb teenuste pakkumisse enam kaasata erasektorit.

Üks võimalus töötavate inimeste osakaalu suurendada on **tõsta pensioniiga**. See ülesanne seisab kõigi arenenud riikide ees. Samas on oluline **motiveerida neid, kes tööd teha võiksid, kuid seda miskipärast teha ei taha (tõsi, on ka neid, kes tahavad, aga erinevail põhjustel ei saa)**. Ilmselgelt on üheks võimaluseks **kärpida sotsiaaltoetusi**. Kuid sama oluline on ka **korraliku palga maksmine korraliku töö eest**, st ettevõtete juhid peavad mõistma, et kui majanduskasvust saavad osa võimalikult paljud, siis võidab sellest kogu ühiskond.

Kuigi oma roll on ka **aktiivsetel tööturumeetmetel**, on selge, et **need saavad üldist raamistiku reformi toetada, mitte seda asendada**. Täiendav küsimus on **immigratsioon** – kas ilma selleta on üldse mõeldav, et säilib Euroopa Liidu ja ka Eesti praegune arengutase? Kui ei, siis mida varem selle probleemiga mõistuspäraselt tegelema hakatakse, seda parem.

Mida peaks näiteks tegema tekstiiliettevõtja, kes Eesti Pangas toimunud kohtumisel nentis, et tema jaoks on suurim probleem õmblejate nappus? Keegi ei tahtvat seda tööd teha. Kas tal tuleks:

- ümber orienteeruda mõnele teisele tegevusalale;
- asendada inimtöäjõud masinatega või
- tuua vajalik töäjõud sisse teistest riikidest?

Ja millised oleksid ühe või teise valiku tulemused majanduse kui terviku seisukohalt?

Kolmas küsimus on **tööturu muutmise paindlikumaks**. Sisuliselt tähendab see töäjõu suurt liikuvust nii erialade kui ka regioonide ja ettevõtete vahel. Seda on küll raske välja öelda, aga – paindlikkuse huvides tuleb **töösuhte lõpetamine teha võimalikult kergeks nii töötajale kui tööandjale**. Eriti oluline on tagada tööturu paindlikkus, arvestades lähitulevikus toimuvat ühinemist Euroopa Liiduga. Tekib ju tööturgu reguleerivate seadusaktide ühildamisel paratamatult surve lähendada neid ELi keskmistele näitajatele, mis tähendaks Eesti tööturu jaoks paindlikkuse vähenemist.

Kuid see ei ole ainus retsept. Tööturg on paindlik ja kvaliteetne siis, kui inimene ei sõltu üksnes oma töäjõu müügist saadavast sissetulekust – palgast –, vaid ta saab osa oma

sissetulekust ka kapitalilt. Pensionireformil on siingi oma positiivne roll. Põhimõtteliselt võib aga küsida, mida tuleb teha selleks, et Eestis oleks võimalikult rohkem omanikke, mitte ainult palgatöölisi. Ja muidugi on tööjõu paindlikkus lisaks muule seotud haritusega – seejuures sisulise, mitte formaalse haritusega. Eesti ettevõtja mure haritud tööjõu nappuse pärast on põhjendatud. Edasise arengu huvides tuleks selle küsimusega täie tõsidusega tegelda. Ei ole ju võimalik tagada meie majanduse reaalselt ühildumist Euroopa Liidu enamarenenud piirkondade omaga, ilma et väheneks praegune **nõudluse ja pakkumise tasakaalustamatus tööturul** – ilma et kaoks olukord, kus üheaegselt eksisteerivad nii kõrge töötuse tase kui ka ulatuslik tööjõupuudus.

Tootlikkuse tõus

Siiani ei ole kellelegi päris selge, millised jõud suunavad ühiskonnas tootlikkuse muutusi. Küll on aga võimalik ära märkida need **eeldused**, ilma milleta tootlikkuse tõus ei ole mõeldav. Esiteks, **makromajanduslik stabiilsus**, sest tootlikkuse kasvu eelduseks on investeringud, aga investeeritakse ainult siis, kui ollakse piisavalt kindlad mitte ainult homse päeva, vaid ka eelolevate aastate inflatsioonitaseme ja majanduskasvu suhtes. Teiseks, **konkurentsikodus ja, mis veelgi tähtsam, välisurgudel**, sest ainult konkurents sunnib ellu viima tõeliselt tulemuslikke projekte ja tootmist turuolude muutudes ümber korraldama. Konkurentsivõime tõstmist käsitletakse mõnikord pisut ekslikult – üksnes kokkuhoiu aspektist.

Tootmiskulude vähendamisele võetud kurss saab olla edukas siiski vaid lühiajaliselt, aga pikaajalise majandusedu tagab innovatiivne, lisandväärtuse suurendamisele suunatud majandusareng. Kolmas eeldus on **tugev ja mitmekülgne finantssüsteem**, sest kokkuvõttes tagab tõhusa kontrolli uuenduslike ideede elluviimise üle erainvestor, kes tahab saada kasumit. Ning lõpuks – **majanduse füüsilise ja vaimne avatus** välismaailmale, väliskonkurentsile, väliskapitalile.

Nende eelduste loomine on *sine qua non*¹ uuendusliku tegevuse eduks. **Kui need tingimused pole täidetud, on igasugune riigipoolne täiendav tegevus innovatiivsete projektide toetamiseks sõna otseses mõttes maksu- maksja raha raiskamine.** Vaadates seda, milline on arendustegevusse panustamise tase arenenud riikides ja Eestis, näeme, et vahe on üle kahe korra meie kahjuks – kuid see on samavõrd erasektori kui riigi asi. Ilmselgelt on riigil lisaks fundamentaalküsimuste lahendamisele vaja võtta endale ka täiendav roll – rahastada teatud osa fundamentaaluuringuid, anda või tagada koos erasektoriga piiratud ulatuses vajalik stardikapital jne. Ent väikesel riigil on seda parem teha rahvusvahelises koostöös. On mõeldamatu, et igal ELi väikesel liikmesriigil oleks oma kapitaalne innovaatikakeskus, oma stardikapitali fond jne. Mida rohkem tehakse selles vallas piirkondlikku koostööd, näiteks Läänemere ääres, seda parem. Seoses eelseisva Euroopa Liidu liikmeks saamisega on Eestil eeldused koostööks täna soodsamad kui kunagi varem.

Tootmiskulude vähendamisele võetud kurss saab olla edukas siiski vaid lühiajaliselt, aga pikaajalise majandusedu tagab innovatiivne, lisandväärtuse suurendamisele suunatud majandusareng.

¹ Vältimatu tingimus (lad k).

■ Eesti ja Euroopa Liit ■

Eesti on olulisel künnisel – juba 2004. aastal saame ilmselt Euroopa Liidu liikmeks. See tähendab Eesti rahvusvahelise tuntuse olulist kasvu ja õigust osaleda ühe võrdväärse liikmesriigina üleeuroopaliste protsesside suunamises. Sellega saame senisest suuremad võimalused suunata ka omaenda arengut, sest kõik, mis toimub Euroopa majanduses, mõjutab Eestit nii ehk teisiti. ELi liikmestaatus tähendab uuel tasemel vastutust – nüüd sõltub vaid meist endast, kui palju Eesti häält teiste liikmesriikide seast kuulda võetakse.

Euroopa protsessides osalemiseks on vaja eelteadmisi ja kogemusi. Loodetavasti on kõik meie riigiinstitutsioonid liitumise ajaks uutes oludes toimimiseks piisavalt valmis. Aga valmis peaksid olema ka eratevõtted, kel tuleb kohaneda uute tingimustega ning kasutada uusi võimalusi. Usun, et ettevõtete juhtidel on, mille üle mõelda. Et kõiki Euroopa Liidu liikmestaatusega avanevaid võimalusi ära kasutada, selleks ei piisa sellest, kui õpitakse kirjutama projekte, mille rahastamist siis taotletakse. Vaja on omalt poolt aktiivne olla ning pakkuda oma Euroopa partneritele Eesti kogemusi, tutvustada seda, mis meil on ehk pareminigi lahendatud kui neil. Usutavasti on ka Eestilt mõndagi õppida.

Euroopa Liidust peaks aastaks 2010 saama üks maailma kõige efektiivsema majandusega ja dünaamilisema arenguga piirkondi. Kui aga pidada ELis viimasel ajal ilmnunud tendentse mõningaseks rahuloluks seni saavutatuga, siis on nii ambitsioonikat sihti ilmselt raske saavutada, kuigi see võiks tagada vähemalt praegusele põlvkonnale laheda äraelamise.

Et kõiki Euroopa Liidu liikmestaatusega avanevaid võimalusi ära kasutada, selleks ei piisa sellest, kui õpitakse kirjutama projekte, mille rahastamist siis taotletakse.

Sellisel asjasse suhtudes ei suudaks Euroopa Liit tasa teha viimaste aastate mahajäämust USAst ja jääks nähtavasti maha muudestki üleilmsetest trendidest. Eesti jaoks tähendaks see mõnda aega kestvat rahulikku tegutsemist ilmselt 3–4%se SKP aastakasvu juures. Nii Euroopa Liit kui Eesti on aga suutelised palju enamaks. Usume, et ühisesse tulevikku panustavad edaspidi koos ja tulemuslikult nii vanad kui ka uued liikmesmaat. Kui kõnelda näiteks tööturust, siis 1997. aastal Luksemburgis vastu võetud Euroopa tööhõivestrateegia põhieesmärgid ja arengusuunad on analoogilised nendele, millest kõneldakse Eestiski – tööturu paindlikkus, tööjõumaksude alandamine, aktiivne tööhõivepoliitika.

Väikeriigina suudab Eesti loodetavasti olla suuremaist paindlikum, korraldada oma majandust ja sotsiaalsüsteemi tõhusamalt, kokkuvõttes aga tagada kiirema majanduskasvu ja heaolu tõusu. Euroopa Liidu suur pluss omakorda on see, et

tema praeguseks tsentraliseeritud poliitika on turumajanduse toime seisukohalt igati mõistlikud (makromajanduslik stabiilsus, kaupade, kapitali, ka tööjõu vaba liikumine, ühised turujärelevalve reeglid). Samal ajal on majandusarengu pakkumispoolt mõjutavad tegurid praegu ja kindlasti ka vähemalt keskmises perspektiivis liikmesriikide – seega ka Eesti enda kontrolli all.

Kas Eestis jätkub tarkust järgida kasvu kiirendavaid, kapitali piirtootlikkust tõstvaid põhimõtteid? Iirima näide kinnitab, et see on võimalik. Kui see Eestis õnnestub, saavutame vähemalt 6%se majanduskasvu, oleme eeskujuks paljudele teistele liikmesriikidele ning kindlasti saame sõna sekka öelda ka ELi tuleviku kujundamisel. Mõelgem sellele!